

Medya ve Sol

Derleyen: Savaş Çoban

İÇİNDEKİLER

Tablolar ve Şekiller	7
Önsöz	9
<i>Robert W. McChesney</i>	
Giriş	13
<i>Savaş Çoban</i>	
I. BÖLÜM	
Marx “Geri Dönüyor”	17
<i>Vincent Mosco</i>	
II. BÖLÜM	
Marx’ın Hayaleti	33
<i>Michael Wayne</i>	
III. BÖLÜM	
Kültür, İletişim & İdeoloji: İş Biçimleri	47
<i>Christian Fuchs</i>	
IV. BÖLÜM	
Medya Gücü ve Sınıf Gücü: İdeolojyi Abartmak	81
<i>David Miller</i>	
V. BÖLÜM	
Medyaya Marx’ın Gözüyle Bakmak	109
<i>İrfan Erdoğan</i>	

VI. BÖLÜM	
Tekelci Sermayenin Kültürel Aygıtı: Bir Giriş.....	153
<i>John Bellamy Foster ve Robert W. McChesney</i>	
VII. BÖLÜM	
Birleşik Krallık'ta Demokrasiye Karşı Savaş.....	197
<i>Nick Stevenson</i>	
VIII. BÖLÜM	
ABD Medyası ve Dünya	211
<i>Gerald Sussman</i>	
IX. BÖLÜM	
Medya ve İletişim Endüstrilerinde	
Kurumsal Sosyal Sorumluluk/Sorumsuzluk.....	221
<i>Marisol Sandoval</i>	
X. BÖLÜM	
Medya Gösterisi ve Kuzey Afrika Arap Ayaklanmaları.....	249
<i>Douglas Kellner</i>	
XI. BÖLÜM	
Savaş Gazeteciliği mi Barış Gazeteciliği mi?	299
<i>Savaş Çoban</i>	
XII. BÖLÜM	
Bir Üçleme: Nefret Söylemi, Nefret Suçları ve Medya	309
<i>Yasemin İnceoğlu</i>	
XIII. BÖLÜM	
Nasıl Bir Sol? Nasıl Bir Medya?	323
<i>Ragıp Duran</i>	
SONSÖZ	
Tam İhtiyaç Duyulan İdeoloji Olarak "Sol"	329
<i>Mandy Tröger</i>	
Yazarlara Dair	335
Dizin	341

XI. BÖLÜM

Savaş Gazeteciliği mi Barış Gazeteciliği mi?

Kapitalizmin iktidar biçimleri toplumun çoğunluğu üzerinde baskı şeklinde gerçekleşmektedir. Buradan hareketle toplumun egemenlerce denetim altında tutulması, düşünme ve davranma biçimlerinin belirlenmesi için iktidar araçlarına sahip olan gücün hegemonyasını toplumsal alan üzerinden gerçekleştirmesi gerekir. İktidar tüm olanaklarını kullanarak toplumu biçimlendirmeye ve denetlemeye çalışır. Bu süreçte toplumun bilincinin belirlenmesi ve iktidarın bilinç yapıları üzerine yaptığı etki ile toplumun iktidarı içselleştirmesini sağlamaya çalışır.

Burjuvazinin medyası kapitalizmin borazancılığını yapmakta ve ezilen halkın aleyhine haberler vermektedir. Devlet burjuva medyasını desteklemekte ve ona kollarını açarken alternatif olmaya çalışan medyayı boğmak için elinden geleni yapmaktadır. Geçmişten bu güne Türkiye’de 72 gazeteci öldürülmüştür. Kürt odaklı haber yapan gazeteler sürekli olarak kapatılmayla karşı karşıyadır. Alternatif yaratmaya çalışan bu medya emekçileri hapishanelerle ve mahkemelerle yakın ilişki içinde yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadır.

Türkiye’de yaşanan ve adı konmamış savaşta gerçekleri kamuoyuyla paylaşma sınavında hep sınıfta kalınmıştır. Otuz yılı aşkın zamandır süren bu adı konmamış savaşta egemen medya savaş kışkırtıcısı, milliyetçi-militarist yayınları, barış umudunu zayıflatıyor hatta ortadan kaldırıyor. Medya, devletin ideolojisi doğrultusunda verdiği haberlerle bu anlamsız savaşta gerçekleri katlediyor. Medya, patronları ve yazarlarıyla devletin sözünden çıkmayarak, onun ideolojisi doğrultusunda yayınlar yaparak ve gerçekleri gizleyerek, daha da kötüsü yalan haberlerle büyük bir hizmet yapıyor. Bu hizmetlerinin karşılığında devletten ihale alıyor

ve devlet katında “itibarlı seçkinler” sınıfına giriyor. Bu anlamda egemen burjuva medya barışın değil savaşın medyasıdır ve her zaman güçlünün yani devletin yanındadır.

Bu anlamda medya egemenlerin çıkarları doğrultusunda yayın yaptığı için savaş ve çatışmalara egemenlerin gözünden bakan ana akım medya toplumsal bilinci belirlemektedir. Çatışmanın ya da savaşın diğer tarafının görüşleri basına yansımamakta ve tek yönlü bir bilgi akışıyla yayın yapılmaktadır. Bu yaklaşım “barış gazeteciliği” dediğimiz kavrama tamamiyle aykırı bir tutumdur. Ana akım medya içinde bazı küçük adacıklar olarak adlandırılabilir kişiler barışçı bir tutumla ve olabildiğince tarafsız haber ve yorumlar yapsalar da sesleri yeterince gür çıkmamaktadır.

Barış gazeteciliği konusunda çalışmalar yürüten önemli bir isim olan Dr. Ross’a göre savaş gazeteciliği, bir tarafın sözcüsü gibi hareket eder ve savaşlarda propaganda aygıtına dönüşür. Barış gazeteciliği ise tüm tarafların yalanlarını açığa vuran, haberde doğruluk odaklı bir gazetecilik sergiler.

Savaşkan gazetecilik şiddet odaklıdır; ölü-yaralı sayıları, kim kazanıyor, kim kaybediyor üzerine vurgu yapar. Barış gazeteciliği ise şiddetin nasıl önlenebileceği üzerine kafa yorarken taraflar arasındaki fikir ayrılıklarına odaklanır; tüm farklı fikirlerin kendilerini duyurmalarına aracılık eder.

Savaş gazeteciliğinde iki taraf vardır ve sonuçta biri kazanacak, öteki kaybedecektir. Barış gazeteciliği, kaybet-kazan anlayışına dayalı, bir tarafın mutlu öteki tarafın mutsuz olduğu çözümlerin yine şiddete yol açtığının bilincindedir; iki tarafı da farklı amaçlar peşinde koşan pek çok küçük gruplara ayırarak, yaratıcı çözümlerin ipuçlarını ortaya koyar” (Tamer, 2007).¹

Bu açıklamaların ışığında Türkiye’deki gazeteciliğin bir “savaş gazeteciliği” olduğunu ve her akşam televizyon haberlerinde ve günlük gazetelerde rastladığımız anlayışın bu olduğunu rahatlıkla görebiliriz. Türkiye’de “medyada savaş ve barış barış görüntüleri arasındaki kar-

1 Meral Tamer, “Barış gazeteciliği kime lazım?”, 20 Nisan, 2007 <http://www.milliyet.com.tr/2007/04/20/yazar/tamer.html>

şılaştırmada, doğrudan barışla ilgili haberler –şiddet karşıtı simgeler, barışçıl dönüşüm rehabilitasyon ve gelişimin terim ve imgeleri– daha düşük bir popüleriteye sahiptir. Barış içeriği savaş içeriğinde olduğu gibi medyada yoğun olarak kullanılmaz” (Shinar, 2000; 90). Barışın sesini duyurmak isteyenlerin sesi kısılmaya çalışılır ya da savaş naraları arasında duyulmaz hale getirilir.

Çünkü “barış gazeteciliği” yapmak zor bir iştir ve “barış gazeteciliği, gazetecileri ve medya kurumlarını politik, ırksal, etnik, toplumsal ve kültürel adaletsizliklerle ilgili enformasyon üretirken kendilerini ve kendi etkinliklerini derinlemesine sorgulamaları konusunda cesaretlendirmekle ilgilenmek zorundadır” (Ross, 2007; 80). Böyle bir işe girişmeye çalışan gazeteci Türkiye’de büyük ihtimalle işini kaybedecek ve bir daha ana akım medya içinde kendine yer bulamayacaktır.

Barış istemek ve bu konuyu medyada işlemek sadece savaş ve çatışma konularında değil tüm alanlarda ayrımcılığa ve aşağılamaya karşı olmayı gerektirir. “Doç. Dr. Alankuş, barış gazeteciliğinin sadece savaş karşı değil, günlük hayatın tüm alanlarında gerekli olduğuna dikkat çekerken, her konuda haberlerin ikili karşıtlıklar kurularak verilmesine itiraz ediyor: Rumlar-Türkler, kadınlar-erkekler, biz-ötekiler... Barış gazeteciliği, gündelik hayatımızda kullandığımız dilin de dönüştürülmesini hedefliyor” (Tamer, 2007).² Barış gazeteciliğinin toplumsal iletişim bağlamında yeni bir dil geliştirmesi ve ırkçı, ayrımcı, cinsiyetçi dil kullanımını bir yandan teşhir ederken diğer taraftan bunun yerine olumluyıcı dil kullanımını önermesi ne kadar doğru bir yerde durduğunu ve ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Barış gazeteciliği konusunda çalışmalar yapan Dr. Ross, “Barış gazeteciliği”ni şöyle tanımlar:

Barış gazeteciliği, Batı kökenli gazetecilik eğitiminde ideal tanım olarak var olan tarafsız ve objektif gazetecilik fikrine verilen bir cevaptır.

Tüm gazetecilerin pasif bir gözlemci olarak değil, çatışma çözümüne katkıda bulunma yönünde eğitilmesini öngörüyor. Ross, işin içine çatışma ve savaş girdiği zaman, olay hangi ülkede olursa

2 Tamer, a.g.y.

olsun, konu ne olursa olsun, profesyonel gazetecilik olarak tanım-
ladığımız rutin gazeteciliğin, insanlar arasındaki çatışmayı artır-
dığını savunuyor” (Çubukçu, 2007).³

Barış gazeteciliği her zaman gerçeğin yanındadır, taraf tutmaz ve propagandalara kulak asmaz. Tek amacı gerçekleri olduğu gibi vermek-
tir. Barış gazeteciliği konusunda en önemli isimlerden biri olan Lynch
devletlerin güdümündeki medyayı bir örnekle çok iyi bir şekilde ortaya
koymaktadır:

CNN’in yayıncılık anlayışını örnek gösteren Lynch, devlet baş-
kanının ya da istihbarat servislerinin manipülasyonunun medya
üzerinde etkili olduğu durumlarda, çatışma gazeteciliğinin ön
plana çıktığını anlattı.

Bu örnekler ile barış gazeteciliğinde, ‘propagandanın’ değil ‘ger-
çeğin’ merkez alındığının’ altını çizdi. ‘Çatışmada sadece iki taraf
yoktur’ dedi” (Söylemez, 2011).⁴

Savaş gazeteciliğinin ve onun ilacı olan barış gazeteciliğinin kimin
çıkardıklarını savunduğu aslında gayet ortadadır. Egemenler savaş gaze-
teciliğini desteklerken, halkların çıkarlarını düşünenler barış gazeteci-
liğini önermektedir. “Barış gazeteciliği” üzerine konuşmak ve atölyelere
katılmak üzere Türkiye’ye gelen Jake Lynch, “bir çatışma haberinde,
kurgunun ‘kazanmak ve kaybetmek’ üzerine yapıldığında ve sadece iki
alternatif varmışçasına bir dil kurulduğunda, tarafların ‘kazanma amaçlı
davranmasının’ da meşrulaştırıldığını” belirtir.⁵ Bu bağlamda kazanmak
için mücadele eden tarafların propagandif ve çatışmayı olumlayıcı yak-
laşımları “barış gazeteciliği”nin mantığına aykırıdır.

“Barış gazeteciliği” kavramına yakın bir kavram da “duyarlı gazete-
cilik” kavramıdır. İsviçreli gazeteci Hansjoerg Enz “duyarlı gazetecilik”
anlayışını şöyle anlatır:

3 Mete Çubukçu, “Barış Gazeteciliği ve Sıradan Faşizm”, 2 Mayıs 2007, <http://bianet.org/bianet/bianet/95464-baris-gazeteciligi-ve-siradan-fasizm>

4 Ayça Söylemez, “Barış Gazeteciliği ‘Gerçeği’ Merkeze Alır”, 18 Temmuz 2011, http://www.iletisimciyiz.com/index_detay.asp?bolum=haber&id=1669

5 Söylemez, a.g.y.

Çatışma ortamlarında duyarlı gazetecilik söz konusu olduğunda gazeteci, ‘yaptıklarımın nasıl etkileri olabilir’ diye düşünmeye başlıyor. Örneğin bir çatışma sırasında, ‘acaba çatışmayı kızıştırır mıyım yoksa bir çözüm bulunmasına yardımcı mı olurum’ şeklinde düşünüyor. Yani çatışma ortamlarındaki duyarlı gazetecilik, her şeyin başında sorumlu bir gazetecilik şekli” (Hoegen, 2011).⁶

Açıklamalara bakıldığında “duyarlı gazetecilik” anlayışının “barış gazeteciliği” anlayışından bir farkı yoktur. Aynı yaklaşıma verilen farklı isimler gibi görünmektedir.

Barış gazeteciliği üzerine çalışan ve gazetecilere eğitim veren An-nabel McGoldrick ve Jake Lynch, barış gazetecisinin şunları yapmasını önerir:

- Anlaşmazlığı tek bir hedef için yarışan iki taraftan oluşuyormuş gibi göstermekten kaçının.
- “Biz” ve “öteki” arasında kestirme ayrımları kabul etmekten kaçının. Bunlar diğer tarafın bir “tehdit” ya da uygar davranışın sınırlarından çok uzak olduğu hissini yaratmak için kullanılabilir.
- Anlaşmazlık yalnızca şiddetin gerçekleştiği yerde ve zamanda varmış gibi davranmaktan kaçının.
- Bir şiddet eyleminin, şiddet politikasının değerini yalnızca görünürdeki etkileriyle ölçmekten kaçının.
- Tarafların kendilerini, liderlerinin bildik açıklamalarını ya da konularını tekrarlayarak ifade etmelerine izin vermekten kaçının.
- Tarafları neyin ayırdığına, isteklerine dair söyledikleri arasındaki farka yoğunlaşmaktan kaçının.
- Yalnızca şiddeti haberleştirip “korkunç olanı” tarif etmekten kaçının. Diğer her şeyi dışarıda bırakırsanız şiddetin tek açıklamasının bir önceki şiddet (öç) ve tek çözümün daha fazla şiddet (baskı/cezalandırma) olduğunu önermiş olursunuz.
- Birini “başlatan olmak”la suçlamaktan kaçının.
- Yalnızca bir tarafın acılarına, korkularına, dertlerine odaklanmaktan kaçının.

6 Monika Hoegen, “‘Barış Gazeteciliği’ Geliyor!”, çev. Banu Ertek, 19 Kasım 2011, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4288501,00.html> (<http://haberkamera.com/01/06/2009/manset/8435/>)

- Bize yalnızca bir grup insana ne yapıldığını ve o insanlar için ne yapılabileceğini söyleyen “zavallı”, “mahvolmuş”, “harap olmuş”, “savunmasız”, “acıklı”, “dokunaklı”, “trajedi” gibi “kurbanlaştırmacı” bir dil kullanmaktan kaçının. Bu dil insanları güçsüzleştirir ve değişim olanaklarını sınırlar.
- İnsanların başına geleni anlatmak için heyecanlandırıcı sözcükleri muğlak biçimde kullanmayın.
- “Terörist”, “aşırılıkçı”, “fanatik” ya da “köktenci” gibi kötücülleştirici etiketlerden kaçının.
- Yalnızca tek bir tarafın insan hakları ihlallerine, cürümlerine ve haksız eylemlerine odaklanmayın.
- Bir görüşü ya da iddiayı kanıtlanmış bir doğruymuş gibi göstermekten kaçının.
- Liderlerin imzaladığı, askeri zafer veya ateşkesle sonuçlanan, bir şekilde barış getiren belgeleri kutlamaktan kaçının.
- “Bizim” tarafımızdaki liderlerin çözüm teklif etmesini veya önermesini beklemekten kaçının.⁷

McGoldrick ve Lynch’in özet olarak verilen yaklaşım önerileri aslında barış gazeteciliğinden öte, tarafsız bir gazetecinin uyması gereken önerilerdir. Gelgelelim, bu gibi önerilere bir gazetecinin uymasından çok, gazetelerin yayıncılık anlayışının bu anlamda yapılması gerekmektedir. Gazeteci ne kadar barış yanlısı haberler yaparsa yapsın, gazetede neler yazılacağına karar veren üst yönetim “savaş” yanlısı olduğu sürece “barış” haberleri birkaç müdahaleyle ya da tahrifatla “savaş” haberi haline getirilebilir.

Medya tekellerinin sahiplerinin başka şirketlerinin işlerinin sorunsuz devam edebilmesi için hükümetle ve esas olarak egemen ideolojiyle yani hegemonlarla arasını iyi tutması gerekir. Bu bağlamda gazeteler sahibinin sesi olmaktan öte gidememektedir. Yazarların ya da habercilerin bu anlamda patronların çıkarlarına zarar verecek haber yapmaları imkânsızdır bu ya otosansür ya da medya şirketlerinin yöneticilerinin sansürüyle sağlanır. Egemenlerin dilinin savaştan taraf olması

7 Annabel McGoldrick ve Jake Lynch’in “Barış Gazeteciliği – Nasıl Yapmalı?” başlıklı metninden derleyip çeviren Tolga Korkut, 9 Kasım 2007, <http://bianet.org/bianet/bianet/102212-baris-gazeteciligi-kilavuzu>

durumunda medyanın dili de savaşı kışkırtır. Medya, toplum üzerinde önemli etkiye sahip olması dolayısıyla onu savaşı olumlayan bir özneler topluluğu haline getirir.

McGoldrick ve Lynch'in önerilerinin tam tersi yazıldığında Türkiye'de medyanın ne yaptığı ortaya çıkacaktır. Bu anlamda Türkiye'deki egemen medya için "savaş medyası" demek ağır bir itham olacaktır. Çünkü gazeteler, haber bültenleri, gazete ve televizyonların internet siteleri her gün savaşı olumlayan haber, yazı ve yayınlarıyla "savaş gazeteciliği" yapmaktadır.

Bariş gazeteciliği ve savaş gazeteciliğini karşılaştıran Galtung bu konuda bize yaklaşımların nasıl olduğu konusunda rahat anlaşılabilir bir tablo çizmiştir. "Bariş yaklaşımı, tüm taraflarca kabul edilebilir ve sürdürülebilir şekilde çatışmanın sonlandırılmasını öngerektirir ve eşitliği ima eder.

Galtung'a göre söylem, gazetecilikte şu iki şekilde ortaya çıkar (Galtung, 2005):⁸

ŞİDDET, SAVAŞ/ZAFER GAZETECİLİĞİ	ÇATIŞMA/BARIŞ GAZETECİLİĞİ
I. ŞİDDET/SAVAŞ ODAKLI	I. ÇATIŞMA ODAKLI
Çatışma alanına odaklanır, iki taraf, bir amaç (kazanmak), savaşın genel sıfır toplamı yönlendirmesi;	çatışma oluşumunu keşfetmek, x taraflar, y amaçlar, z genel konularda "kazan-kazan" yönelimi;
kapalı alan, kapalı zaman; arenada nedenleri ve etkileri, ilk taşı kim attı; zayıf bir bağlam içinde;	açık alan, açık zaman; her yerde nedenleri ve sonuçları, tarih/kültür; zengin bir bağlam içinde;
sadece şiddetin görünür etkisine odaklanır (ölü, yaralı ve maddi hasar) savaşları kolay anlaşılmas ve muammalı kılar;	şiddetin görünmeyen etkilerine de odaklanır (travma ve zafer, yapı / kültüre zarar) çatışmaları şeffaflaştırır;
"biz-ötekiler" gazeteciliği, propaganda, ifade, "biz" için;	tüm taraflara kendini ifade etme hakkı verir; empati, anlaşılma;

8 Johan Galtung, "The Missing Journalism On Conflict And Peace And The Middle East", 8 Temmuz.2005 <https://www.transcend.org/files/article570.html>

“öteki”leri problem olarak görür, Savaşta kimin egemen olduğuna odaklanır;	savaşı/çatışmayı problem olarak görür, çatışma (uzlaşmazlık) yaratıcılığına odaklanır;
“ötekileri” canavarlaştırır;	tüm tarafları insanlaştırır;
Reaktif (tepkisel): haber vermeden önce şiddetin ortaya çıkmasını bekler.	proaktif (eyleyen): şiddet / savaş meydana gelmeden önce de haber verme.
II. PROPAGANDA ODAKLI	II. GERÇEK ODAKLI
“öteki”lerin yalanlarını açıklar;	Tüm tarafların yalanlarını açıklar;
“bizim” yalanlarımıza/sakladıklarımıza yardımcı olur.	Saklananları ortaya döker.
III. SEÇKİN ODAKLI	III. İNSAN ODAKLI
“öteki”lerin şiddetine ve “bizim” acılarımıza odaklanır;	Tüm tarafların şiddetine ve bundan acı çeken herkese odaklanır;
güçlü-kuvvetli (askerliğe uygun) seçkin erkeğe odaklanır;	kadın, yaşlı ve çocuklara odaklanır;
“öteki”lerin kötü kişilerinin ismini verir;	tüm kötülerin ismini verir;
seçkin barış-yanlılarına odaklanır, seçkinlerin ağzıyla konuşur.	halktan barış-yanlılarına odaklanır, sessizlerin sesi olur.
IV. ZAFER-ODAKLI	IV. ÇÖZÜM-ODAKLI
barış = zafer + ateşkes	barış = şiddetsizlik + yaratıcılık
zafer elde edilmedikçe barış girişimini gizler;	daha fazla savaşı önlemek uğruna barış inisiyatifini ortaya koyar;
anlaşmaya, kurum kontrollü bir topluma odaklanır;	planlı, kültürlü, barışçı bir topluma odaklanır;
başka bir savaş için yola çıkmadan, eski ateşin alevlenip alevlenmediğine bakar.	netice: kararlılık, yeniden-inşa, uzlaşma.

Tablo 4. Johan Galtung’un gazetecilik modeli